

Heterogenost statusov evropskih manj razširjenih jezikov, odraz raznolikosti jezikovnih politik

David Bizjak
UP FHŠ, Oddelek za uporabno jezikoslovje
david.bizjak@fhs.upr.si

Uvod

Prispevek obravnava problematiko manj razširjenih jezikov¹ (MRJ) v evropskem prostoru in heterogenost statusov, ki jih posamezni MRJ uživajo. Status vsakega obravnavanega MRJ je posledica pretekle ali trenutne jezikovne politike držav(e), na čigar ozemlju se ta jezik uporablja. Prvi del je osnovan na zametkih problematike in opredelitvi razlike MRJ proti manjšinski (MJ) oz. regionalni jeziki (RJ). Večina enih in drugih je ogrožena, stopnja ogroženosti pa variira. Nekateri so ogroženi na celotnem, drugi pa zgolj na določenem govornem območju. Sledi kratek oris nastajanja novih evropskih in svetovnih deklaracij, združenj in inštitutov, ki vplivajo na percepcijo ogroženosti jezikov ter pristop evropskih vlad do tega vprašanja. Avtor vzame v pretres posamezne MRJ in sklope govorov raznolike genetske pripadnosti, iz evropskih držav z različnimi političnimi ureditvami, analizira njihove posamezne statuse, jih primerja med seboj, v zadnjem delu pa predstavi svoje zaključke. Delo opozarja na vlogo jezikovne politike pri preprečevanju usihanja MRJ in spodbujanju procesa njihove revitalizacije v smislu ohranjanja kulturne dediščine številčno manjših evropskih etnij.

1. Zametki problematike MRJ

Leta 1982 je bila kot sad razprave o manjšinskem vprašanju v evropskih državah v tesnem sodelovanju z Evropskim parlamentom in Svetom Evrope

1 Ang. *lesser-spoken/used/known languages*, fr. *les langues moins répandues*, it. *le lingue meno diffuse*.

ustanovljena nevladna organizacija, imenovana Evropski urad za manj razširjene jezike, čigar vodstvo je prevzel tržaškoslovenski novinar in publicist Bojan Brezigar. Poglavitna cilja Urada sta bila pospeševanje medsebojnega povezovanja govorcev te skupine evropskih jezikov ter širša promocija jezikovne raznolikosti na evropskih tleh. Dve leti kasneje je organizacija prenesla svoj sedež v Dublin, od leta 1992 dalje pa je delovala v Bruslju. S svojimi sestavnimi odbori, posejanimi v 13 članicah, je zastopala približno 50 mio evropskih govorcev, pripadnikov etnij in skupnosti, katerih materni jezik ali jezik komunikacije sodi v obravnavano skupino. Urad je bil pod krinko pomanjkanja finančnih sredstev leta 2010 ukinjen, nadomestilo ga je Omrežje za enakopravnost jezikov. Omrežje vključuje 60 civilnih iniciativ iz 20 držav, bori pa se za uveljavitev 44 jezikov znotraj evropskega prostora (LUL Europe 2001).

Po naročilu Odbora za kulturo in izobraževanje Evropskega parlamenta je leta 2013 Generalni direktorat za notranjo politiko pri Evropskem parlamentu izdal dokument z naslovom »Ogroženi jeziki in jezikovna raznolikost v EU« (Evropski parlament 2013). Namen dokumenta je osnovna seznanitev s problematiko RJ in MJ v rabi znotraj ozemlja držav EU, hkrati pa tudi poziv političnim strukturam, naj čim učinkoviteje načrtujejo strategije razvoja teh jezikov. Dokument obvešča, da »se na ozemlju EU govori več kot 60 avtohtonih RJ in MJ, 5 izmed teh pa uživa status poluradnega jezika: katalonščina, galicijsščina, baskovščina, škotska gelščina in valižanščina. Vsi ostali niso uradni jeziki EU« (G. d. 2013, Povzetek, 11. odst.). Dokument kot osnovo uporablja termin ogroženi jeziki, kajti avtorjem se zdi samoumevno, da je obstoj večine MJ in RJ ogrožen. Avtorji jih delijo na »4 kategorije: 1. avtohtoni jeziki, ki niso uradni jeziki; 2. avtohtoni in čezmejni jeziki (tisti, ki se govorijo v več kot eni državi, niso pa uradni jeziki); 3. čezmejni jeziki, ki so uradni jeziki v eni in MJ v drugi državi; 4. jeziki brez ozemlja, kakršna je romščina« (G. d. 2013, Povzetek, 15. odst.).

2. Opredelitev razlike MRJ proti MJ oz. RJ

Termin MRJ sproži spontano asociacijo na narodne in jezikovne manjšine, posledično prihaja do zamenjave s sorodnima pojmom MJ in RJ. Osnovna razlika pa je v tem, da je pri pojmu MRJ odsotna politična konotacija, ki je osnova poimenovanj MJ oz. RJ. Ne glede na to pa so vsi trije pojmi tesno medsebojno povezani. Ponazorimo razliko z nekaj primeri.

Če pogledamo situacijo italijanskega jezika, ugotovimo, da ta znotraj meja Republike Italije uživa status uradnega državnega jezika in hkra-

ti predstavlja večinski jezik tamkajšnjega prebivalstva, medtem ko mu na dvojezičnih območjih republik Slovenije in Hrvaške, kjer prebiva italijanska narodna manjšina, ustavi omenjenih držav zagotavljata status MJ oz. jezika okolja, kar pa ne pomeni, da italijanščina sodi med MRJ, saj jo kot materni ali prvi jezik v vsakdanjem življenju uporablja med 60 in 70 mio govorcev. Potemtakem gre za čezmejni jezik s statusom uradnega jezika v eni in istočasno MJ v drugih dveh državah.

Nasprotje je slovenščina, ki resda ustreza isti kategoriji, saj predstavlja uradni državni jezik in večinski jezik na ozemlju RS, hkrati pa MJ na ozemljih republik Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške, vendar skupno število njenih rojenih govorcev ne presega 2,5 mio, zato je upravičeno uvrščamo med MRJ.

Še izrazitejši primer makrojezika od italijanščine je francoščina, ki kot uradni državni jezik 5 evropskih držav (edini uradni državni jezik Francoske republike in Kneževine Monako, ob nemščini, italijanščini in retoromanščini uradni jezik Švicarske konfederacije, poleg nizozemščine in nemščine uradni jezik Kraljevine Belgije, poleg nemščine in luksemburščine uradni jezik Vélikega vojvodstva Luksemburga) ter več kot 20 držav na drugih celinah, s preko 200 mio govorcev po vsem svetu, nikakor ne more soditi pod kategorijo MRJ, kljub temu, da ji je npr. v Italiji, v avtonomni deželi Dolina Aoste, priznan status MJ oz. RJ.

Tudi za nemščino, uradni državni jezik in večinski jezik prebivalstva Zvezne Republike Nemčije, enega najbolj razširjenih evropskih jezikov, bi bilo smešno trditi, da predstavlja MRJ, čeravno ima v celi vrsti držav status MJ: npr. na vzhodu Belgije, na Češkem, Slovaškem, v poljski Šleziji, v romunski Transilvaniji, na Južnem Tirolskem in v FJK v Italiji, v francoski regiji *Le Grand Est*. Istočasno je eden izmed 4 uradnih državnih jezikov Švicarske konfederacije, v jezikoslovju sicer obravnavan kot »osamosvojeno nemško narečje« alemanščina, eden izmed 3 uradnih državnih jezikov Vélikega vojvodstva Luksemburga, edini uradni državni jezik Kneževine Lihtenštajn ter prvi uradni državni jezik in večinski jezik Republike Avstrije. Tako francoščina kakor nemščina sta torej čezmejna jezika, ki imata ponekod status uradnega državnega jezika, drugod pa MJ ali RJ, pri čemer je treba poudariti, da MJ ponekod, npr. v Belgiji, uživajo status uradnih državnih jezikov.

Nazoren primer razlike med MRJ in MJ je tudi turščina, makrojezik altajskega izvora, ki ga govorijo prebivalci na evropsko-azijskem stičišču, tako v evropskem kot v azijskem delu Republike Turčije. Število nje-

nih govorcev krepko presega 60 mio. Status uradnega državnega jezika ima v matični domovini, ne uživa pa nikakršnega statusa kot jezik severnega dela države Ciper, torej samooklicane Turške republike Severni Ciper, kjer je v uporabi poleg grščine, s strani EU na otoku edinega uradno priznanega jezika. Toda z nepriznavanjem turščine na tem ozemlju je politika EU v protislovju s samo seboj, ignorira namreč prisotnost Turkov, ki so se na otok priselili v 16. stoletju. Pač pa uživa turščina status MJ v republikah Severna Makedonija, Kosovo, Romunija in Federacija Bosne in Hercegovine, medtem ko je turški živelj na območju Helenske republike in Republike Bolgarije prikrajšan za vsakršne jezikovne pravice. Upoštevajoč faktor njene razširjenosti in števila govorcev pa o turščini nikakor ne moremo govoriti kot o MRJ.

Analogno s turščino je pod kategorijo MRJ nemogoče uvrščati tudi romščino oz. romske jezike.² Po približnih ocenah je rojenih govorcev romščine v današnjem evropskem prostoru med 8 in 10 mio. Jezikovni sklop, ki ga sestavlja 7 osnovnih variant, naj bi govorci v 5. stoletju. zanesli iz severozahodne Indije do Evrope (Trobevšek Drobnak 2006, 19). Navzlic temu, da je romsko prebivalstvo zelo številno in se tradicija živega jezika redno prenaša iz roda v rod, kar je logična posledica njihovega izoliranega načina življenja, pa romščina po večini veljavnih kriterijev sodi med ogrožene jezike. O ogroženosti namreč lahko govorimo, ker so to jezikovne enote brez književne tradicije in tradicije opismenjevanja rojenih govorcev. Komajda v zadnjih desetletjih so se Romi začeli boriti za status etničnih in jezikovnih manjšin. Doslej so priznanje statusa MJ dosegli le na Norveškem in v nekaterih občinah avstrijske zvezne dežele Gradiščanske. Poskusi standardizacije romščine sicer potekajo, romska besedila se zapisujejo v različnih verzijah latinice in cirilice, luč sveta je ugledalo tudi že več slovarjev. Po načelu kategorizacije predlagane s strani Generalnega direktorata (gl. 1, 2. odst.) so to jeziki brez ozemlja.

Iz navedenih primerov ugotavljamo, da ima večina široko uveljavljenih in z globoko literarno tradicijo zaznamovanih uradnih državnih jezikov v Evropi ponekod tudi status MJ ali RJ.

Na drugi strani pa imamo opraviti z MRJ, ki predstavljajo avtohtone jezike ozemeljsko zelo omejenih območij in so pomembni tvorci identitete tamkajšnjega prebivalstva, toda spričo vdora prestižnejšega jezika, to je uradnega državnega jezika matične države, ki ji ta območja pripadajo, in

2 Pod oznako, izpeljano iz etnonima Rom (v romščini »poročen moški, človek«), razumemo sklop jezikov indoiranske veje indoevropskih jezikov.

posledično vse nižjega števila govorcev pa tudi nizke stopnje normiranosti, niti na teh izoliranih ozemljih ne uspejo preseči statusa MJ. Markantna primera sta sardščina v Italiji in korziščina v Franciji. Gre za konzervativna otoška jezika, zaznamovana s pečatom geografsko-kulturne izolacije, ki se ohranjata predvsem v govorjeni rabi. Število govorcev prve se giblje malo nad milijonom, Wikipedija navaja število 1.350.000, podatek pa datira iz leta 2016 (Atlante De Agostini 2017, 230). Njena raba je omejena na gorate osrednje predele Avtonomne dežele Sardinije. Druga pa se uporablja v dveh otoških departmajih Francoske republike, *La Haute Corse* in *La Corse du Sud*, kjer ima status uradnega regionalnega jezika, ter na severu sosednje Sardinije, varianta *pumuntincu*. Kot prvi jezik naj bi jo danes uporabljalo le še okoli 10 % otoškega prebivalstva, po podatkih iz leta 1990 je to približno 225.000 govorcev (Mapnall 2020). Na Sardiniji kot jezik prestiža vendarle daleč prevladuje italijanščina, na Korziki pa francoščina. V primeru *su sardu* govorimo torej o avtohtonem jeziku, ki nima statusa uradnega državnega jezika, v primeru *u corsu* pa o avtohtonem čezmejnem jeziku brez statusa uradnega državnega jezika.

Eden izmed živih dokazov, da vsak MRJ na evropskih tleh vendarle ne uživa statusa MJ, je istroromunščina v Čičariji. To je osamosvojeno romunsko narečje, ki v hrvaškem prostoru nima nikakršnega uradnega statusa, saj ne obstaja nobena uradna institucija, ki bi se borila za njegovo ohranitev, z izjemo občasnih poskusov vključevanja teh govorov, bolj znanih pod imenom jezika Čičev, Vlahov ali Čičiberov, v kulturne dogodke na osnovni šoli v Munah. Njegov razvoj, ovit v tančico skrivnosti, pa ostaja zanimivo vprašanje za znanstveno jezikoslovje. Uporabniki so prebivalci vaške etnije, ki se je verjetno priselila preko otoka Krka na ozemlje hrvaške Istre ob prehodu iz 15. v 16. stoletje, in sicer iz notranjosti Dalmacije, z območja Dinare in južnega Velebita (Filipi 2011, 10–11).

Vzporedni angleški termin *lesser-known languages* nam daje misliti, da vsak jezik te skupine ni neuradni jezik, pač pa je pri opredelitvi pojma MRJ pomemben činitelj tudi dimenzija prepoznavnosti: v kolikšni meri je določen jezik v evropskem merilu poznan oz. kolikšen delež evropske populacije je seznanjen z njegovim obstojem in o njegovih osnovnih značilnostih. Prav za slovenščino mnogi Evropejci še niso slišali do razpada SFRJ in osamosvojitve Slovenije. Ob tem se sicer zastavlja vprašanje izobrazbe in (ne)razgledanosti evropskega prebivalstva, zlasti populacije večjih držav. Pa vendarle je realnost ta, da so mnogi jeziki manj znani in redkeje uporabljeni izven svojega ožjega govornega območja, skritega med mejniki na li-

nijah: Skandinavija–Ruska federacija → Malta–Ciper–Gibraltar, Kanarski otoki–Šetlandi–Ferski otoki → Kavkaz–Kaspijsko jezero. Število govorcev teh idiomov je kaplja v morju v primerjavi s številom govorcev makrojezikov, kakršni so angleščina, španščina, ruščina itd. Bistveno nižje število govorcev pa ne pomeni, da so MRJ v čemer koli manj razviti ali da gojijo manj bogato književno tradicijo. MRJ s statusom uradnega državnega jezika so v glavnem večinski jeziki manjših evropskih držav. Poleg slovenščine omenimo serijo otoških MRJ v obrobni predelih Evrope, npr. islandščino, uradni državni jezik Republike Islandije, ki je materni jezik približno 314.000 prebivalcev te države in še nekaj tisoč govorcev na Danskem (Ethnologue: Languages of the World 2016). Opišemo jo torej lahko kot čezmejni jezik s statusom uradnega državnega jezika v eni in MJ, čeprav ne uradno priznanega, v drugi državi. Sem sodi tudi njena najbližja germanška sosedna ferščina, sicer poleg danščine prvi uradni državni jezik dežele Ferski otoki, ki v političnem smislu ni samostojna, uživa pa najvišjo možno stopnjo avtonomije znotraj Kraljevine Danske. Gre namreč za samoupravno politično enoto, vendar kronsko odvisnost. Ferski jezik je kot MJ uradno priznan tudi na ozemlju matične Kraljevine Danske, skupno število rojenih govorcev tega starinskega idioma pa ocenjujejo na okoli 66.000 (Ethnologue: Languages of the World 2013a).

Ali pa malteščina/melitščina, uradni državni jezik Republike Malte: Hoyte-West navaja, da je število njenih govorcev »nižje od polovice milijona« (Hoyte-West 2019, 101). To je edini neindoevropski jezik semitskega izvora s statusom uradnega jezika EU. Gre za osamosvojeno arabsko narečje, preoblikovano pod vplivom italijanščine in angleščine. Šele leta 1964, z osamosvojitvijo Malte, si je tod pridobila status uradnega državnega jezika, medtem ko njena pridobitev statusa uradnega jezika EU leta 2004 sovpada z dodelitvijo istega statusa slovenščini. Zaključimo serijo z irščino oz. irsko gelščino, edinim uradnim jezikom EU iz gelske veje keltske jezikovne skupine, ta status pa je spričo sistematične marginalizacije s strani angleščine dosegla šele leta 2007. Status uradnega jezika na irskih tleh pa je irščina dosegla ob osamosvojitvi izpod okov Združenega kraljestva, torej ob rojstvu Republike Irske leta 1921. Ustava Republike Irske jo sicer obravnava kot nacionalni jezik in na prvem mestu, pred na vseh ravneh razen v vojski daleč prevladujočo angleščino, ki jo je kot jezik hegemon skozi stoletja izpodrinila v tolikšni meri, da je danes njeno opolnomočenje kljub jekleni narodni zavesti irskega življa sila otežkočeno. Na diplomatski ravni in kot jezik učenosti ostaja globoko zasenčena. *Encyclopedia of Language*

and Linguistics iz leta 2005 poroča o približno 1,6 mio govorcih (Brown 2005), Hoyte-Westova raziskava, objavljena leta 2019, pa priča o negotovosti tega števila (Hoyte-West 2019, 101).

V skupino MRJ s statusom uradnih jezikov na perifernih območjih stare celine pa uvrščamo tudi nekatere jezike celinskih držav. Primer je estonščina, neindoevropski jezik z ugrofinske veje uralske jezikovne družine. Od leta 1995 je edini uradni državni jezik Republike Estonije, ruščini je namreč odtlej v državi dodeljen status tujega jezika. Po podatkih F. Trobevšek Drobnak (2006, 34) se število njenih govorcev vrti okoli milijona, drugi vir, ki navaja število 1,29 mio, pa vključuje tudi njene uporabnike v diaspori (Lingvopedia 2020). Analogen primer je litovščina, baltški jezik s statusom uradnega državnega jezika od leta 1990 neodvisne države Republike Litve. Število njenih govorcev se po podatkih seznama *Ethnologue* za leto 2013 suče okoli 4 mio, s številom pripadnikov močne litovske diaspore vred (Ethnologue: Languages of the World 2013b). Cifra presega število uporabnikov večine evropskih MRJ, torej lahko govorimo o mejnem primeru. Sicer pa spodnja meja števila uporabnikov jezika, na osnovi katere bi lahko matematično natančno začrtali kriterij pripadnosti kategoriji MRJ, ni postavljena niti ni smiselna. Slabša prepoznavnost jezika v širšem globaliziranem okolju pa ga vsekakor potiska v ozadje. Latvijščina, imenovana tudi letonščina, lotiščina ali letščina (Drobnak Trobevšek 2006, 21), uradni državni jezik Republike Latvije, je sosednji in litovščini tesno soroden baltški jezik, ki šteje okoli 1,5 mio govorcev, zatorej tudi sodi pod oznako MRJ.

3. Pobude za krojenje novih evropskih jezikovnih politik

Za današnji pospešeni razvoj mnogih MRJ in revitalizacijo nekaterih že ugaslih v glavnem nimajo zaslug politične strukture, temveč so proces v prvi vrsti sprožile nevladne organizacije, uradi, civilni odbori, listine itd., katerih cilja sta zaščita tako MRJ kot MJ in RJ ter promocija jezikovne heterogenosti. Formiranje združenj in nastanek deklaracij sta rezultat povezav civilnih iniciativ s političnimi vrhovi EU. Slednji so sicer njihove ideje podprli, predlagane dejavnosti pa sofinancirali. To pa je omogočilo učinkovitejši vpliv idej pobudnikov na posamezne evropske vlade. Na prvem mestu spomnimo na že omenjeni Evropski urad za manj razširjene jezike. Osnovna in najvplivnejša v vrsti deklaracij je *Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih*, sprejeta v okviru Sveta Evrope leta 1992, veljavna pa od leta 1998. Dokument predstavlja prelomnico v jezikovnih politikah

evropskega prostora in odskočno desko za priznavanje statusa nekaterim dotlej povsem zapostavljenim jezikom. Doslej ga je ratificiralo že 25 vlad evropskih držav. Leta 1996 je bil v Flensburgu, ob nemško-danski meji, ustanovljen Evropski center za manjšinske zadeve. Ustanoviteljice tega neodvisnega interdisciplinarnega inštituta so bile vlade Kraljevine Danske, Zvezne Republike Nemčije ter nemške zvezne dežele Schleswig-Holstein, v sodelovanju s Svetom Evrope. Med celo paletto njihovih projektov je velik uspeh požela priprava jezikovnih vodnikov, prilagojenih sociolingvističnim situacijam posameznih MJ in RJ ter v skladu s pozivi Evropske listine. Omenimo še leta 2016 nastali *Donostijski protokol*. Listino, ki obsega 185 ukrepov proti jezikovni diskriminaciji na ravni EU, je podpisalo preko 100 predstavnikov evropskih jezikovnih manjšin.

4. Lestvica ogroženosti jezikov in kriteriji za določanje stopnje ogroženosti

UNESCO-v *Atlas ogroženih jezikov sveta* je v svetovnem merilu najbolj sistematično in izpopolnjeno delo na področju ogroženih jezikov. Služi kot vir informacij in orodje za ohranjanje oz. obujanje avtohtonih jezikov sveta v nevarnosti pred izginotjem, tik pred izginotjem ali že izginulih. Mojstrovina je nadaljevanje UNESCO-ve *Rdeče knjige ogroženih jezikov* (UNESCO's *Red Book*, 1993). Atlas je izšel v 3 izdajah: glavni urednik tretje, izdane leta 2010, je Christopher Moseley, pri ustvarjanju tega giganta pa je sodelovalo nad 30 ekspertov z različnih koncev sveta. Knjižna izdaja je na voljo v 3 verzijah: angleški, francoski in španski. Obstaja pa še elektronska verzija, ki jo sproti dopolnjujejo in posodablajo. To delo širokih dimenzij, ki je nastalo pod okriljem UNESC-a, a z zajetno finančno pomočjo vlade Kraljevine Norveške, jemlje v pretres približno 2.500 ogroženih jezikov, čeprav število sproti narašča. Med obravnavanimi naj bi bilo okoli 230 že od leta 1950 registriranih kot ugaslih (UNESCO Atlas WLD 2017). Evropski ogroženi jeziki predstavljajo zgolj 3-odstotni delež vsebine atlasa, z območja EU pa je obravnavanih 128 ogroženih jezikov.

Šest stopenj vitalnosti oz. ogroženosti, ki jih je kot osnovo za klasifikacijo ogroženih jezikov v skladu z devetimi kriteriji postavila s strani UNESC-a imenovana mednarodna skupina strokovnjakov, se v angleškem izvirniku in prevodu v slovenščino glasi:

1. *safe/varen*
2. *vulnerable/ranljiv*

3. *definitely endangered*/dejansko ogrožen
4. *severely endangered*/resno ogrožen
5. *critically endangered*/skrajno ogrožen
6. *extinct*/izumrl.

Ta 6-stopenjska lestvica, ki jo tvorijo, se imenuje »Lestvica živosti oz. ogroženosti jezikov« (*Language Vitality and Endangerment Framework*). Kriteriji, na katerih temeljijo formulacije teh 6 stopenj, pa so naslednji: absolutno število govorcev, delež govorcev znotraj celotne populacije, medgeneracijski prenos jezika, odnos prebivalcev skupnosti do svojega jezika, razpoložljivost virov za poučevanje jezika in opismenjevanje v njem, prehanje iz enega jezika v drugega glede na področje, vladna in institucionalna jezikovna politika in smernice, tip in kakovost razpoložljive dokumentacije ter pristop do novih področij in medijev (Unesco Project AWLD 2011).

5. Perilingvistika nasproti preventivni lingvistiki, transformacija in asimilacija

Za sodobno jezikoslovno stroko, ki se ukvarja s problemi ogroženosti jezikov, Matisoff (1991, 201, 224) predlaga termin *perilinguistics*, kar bi se poslovenjeno glasilo perilingvistika, prefiks -peri se namreč nanaša na jezike izven centra, torej periferne jezike. Občasno pa se poslužuje tudi izrazov *thanatoglossia* in *necroglossia*, ki neposredno označujeta proces (iz) umiranja jezikov. David Crystal (2000, 124) raje predlaga termin *preventive linguistics*, torej preventivna lingvistika. Crystal s svojim poimenovanjem področja sporoča, da gre za sklope ukrepov z namenom preprečevanja izginitja ogroženih jezikov. Udejanjanje ukrepov je naloga jezikovne politike posameznih administrativnih enot, od lokalnih skupnosti preko pokrajin (oz. dežel, departmajev, regij, grofij, županij) do držav in skupnosti držav. Res pa je, da jezik v resnici nikoli popolnoma ne ugasne, temveč se bodisi transformira v novo jezikovno varianto, kot se je npr. starogrščina v novogrščino, latinščina v moderne romanske jezike, praslovanščina v moderne slovanske jezike itd., ali pa se le delno asimilira v nek drug jezik, kar pomeni, da se določene prvine opuščenega jezika absorbirajo v na novo uveljavljeni jezik na istem ozemlju in ga potemtakem preoblikujejo. Zategadelj bi bilo morda jezike, ki so se asimilirali v druge, relevantneje definirati kot usihajoče namesto ugasle. Marsikateri današnji evropski MRJ je rezultat procesa transformacije.

Potomec starogrščine npr. ni le novogrščina, uradni državni jezik Helenske republike in uradni državni jezik Republike Ciper, pač pa je kot sistem govornje kode preživela tudi v 9 občinah polotoka Salento v južno-italijanski Apuliji med pripadniki griko-salentinske manjšine in 5 vaseh v kalabrijski provinci Reggio ter 2 četrtih mesta Reggio. Italijani govore apuljskih Grkov označujejo s terminom *il dialetto grecanico o grico*, govore v Kalabriji pa *il dialetto greco-calabro*. Govorcem obeh grških izolatov je bil dodeljen status uradnih narodnih manjšin, njihovima govoroma pa status MJ na državni ravni. Navzlic osnovanju kulturno-jezikovnih inštitutov in observatorijev, katerih nalogi sta uvajanje grščine v šole in priprava dvojezičnih, italijansko-grških, smerokazov, je večina projektov obtičala v začetni fazi. Dilema, ali ta mikrojezika, polna italijanskih neologizmov, katerih uradna pisava je latinica, izvirata iz antične ali srednjeveške grščine, se veliko bolj nagiba v prid hipotezi, da predstavljata moderno stopnjo starogrščine (Skubic 1982, 23).

Po poti transformacije je iz oglejske vulgarne latinščine nastal današnji romanski jezik, imenovan furlanščina, na državni ravni, torej v ustavo Republike Italije vpisani MJ, eden izmed 3 MJ italijanske dežele FJK. Jezik naših sosedov je bil kljub izredno bogatemu literarnemu pedigreju in stoletjem razvoja govorne tradicije prvič omenjen v italijanskem pravu leta 1977, in sicer v *Zakonu št. 546/1977, Obnova območij dežele FJK in dežele Veneta* po potresu leta 1976, čeravno ne še s svojim pravim imenom, temveč pod formulacijo »jezik Furlanije« (Cisilino 2001, 122). Uradni status *marilenghe* (»materne jezika«, to je namreč sinonim, ki se ga poslužujejo sami govorniki furlanščine za označevanje svoje kode) je neprimerno boljši kot kdaj koli v preteklosti. Mnoštvo zakonov, odlokov in drugih pravnih aktov, sprejetih tako na državni kot deželni ravni, mu daje velike možnosti (samo)promocije in razvoja na vseh ravneh življenja. Osveščenost govorcev pa je še vedno prenizka, da bi uveljavljali svoje ustavne pravice. Vpliv pretekle jezikovne politike njihove širše domovine Italije, ki je bila izrazito nenaklonjena priznavanju pravic večini narodnih manjšin na svojem ozemlju, namreč pri velikem deležu furlanofonov ostaja vsaj delno zakoreninjen. Osnovne norme jezika so jasno postavljene, proces standardizacije še poteka, pri čemer precejšnje zavoro predstavljajo 3 moteči faktorji: dialektalna razcepljenost, vpliv sorodnega beneškega adstrata, predvsem spricho intenzivne evolucije strokovnega in znanstvenega jezikovnega registra, v zadnjem času pa tudi intenzivna hibridizacija z italijanščino. Po zadnjih raziskavah se število furlansko govorečih znotraj dežele FJK suče okoli 600.000 (ARLeF 2014,

1), če bi k temu prišteli še delež govorcev iz vzhodne Benečije ter diasporo, pa bi se končni seštevek verjetno približal milijonu. Dolomitska ladinščina in švicarska retoromanščina, prav tako neolatinska MRJ, ki po mnenju večine sodobnih jezikoslovcev skupaj s furlanščino tvorita širšo jezikovno celoto, sta deležna različnih statusov: prvemu Republika Italija priznava enak status kot furlanščini, drugemu pa Švicarska konfederacija status enega od 4 uradnih državnih jezikov. Kljub navidezno enakovrednemu uradnemu statusu pa je četrti po vrstnem redu zapisa v švicarski ustavi komajda na poti standardizacije, v praksi pa često stigmatiziran.

Posebno pozornost vzbujata fenomen vzponov in padcev statusa furlanščini sosedskega in rivalskega jezika, beneščine, jezika nekdanje *Serenissime*, ki je bil v srednjem veku zelo razširjen. Upravičeno ga imenujemo neuradna govornica *lingua franca* vzhodnega Sredozemlja, saj je igral funkcijo sporazumevalnega govornega in pisnega jezika med določenimi sloji prebivalstva vzdolž Jadrana in Egejskega morja, zlasti med trgovci, ribiči in mornarji. Res pa je, da niti v času največjega ekonomsko-političnega razmaha Benetk ni užival statusa uradnega državnega jezika. Z današnjega vidika bi to beneščino iz preteklosti lahko definirali kot mednarodni poslovni jezik. Morda vzrok za to, da ji ni bil priznan uradni status, tiči v pomanjkanju književnih del, v beneščini je namreč resnično zaživela zgolj dramatika. Kasneje pa se je njeno jezikovno območje skrčilo le na ozko areo v severni Italiji. Takšna situacija se danes ohranja, potemtakem današnja beneščina sodi med MRJ. Italijansko jezikoslovje jo je dolgo imelo za enega izmed severnoitalijanskih narečij. Danes pa so si Benečani priborili, da ji vodstva dežele Benečije ter tržaške in goriške province znotraj dežele FJK priznavajo status MJ, toda zgolj v smislu ohranjanja kulturne dediščine, medtem ko ji italijanski državni vrh na osnovi ustave ne priznava uradnega statusa jezikovne manjšine kot njenemu sestrskemu jeziku, furlanščini. Trdoživa ostaja tudi njena raba v slovenski in hrvaški Istri, kjer sicer biva pod skupno streho s standardno italijanščino, uradno pa še dalje velja za istrskobeneško narečje.

Proces asimilacije MRJ pa ilustrirajmo s stanjem današnjih čakavskih hrvaških narečij v Dalmaciji, v katerih je slovanski superstrat zelo izrazit, medtem ko je v teh govorih ohranjeno le manjše število prvin neolatinskega substrata. Govorimo o sledih 2 povsem opuščениh variant dalmatščine, naslednice vzhodne latinščine z začetka našega štetja: veljotščini, v svoji domovini na otoku Krku imenovani *veklisun*, ter dubrovniški dalmatščini, bolj znani pod italijansko oznako *il ragusano*. Slednjo naj bi po Skubičevih

navedbah kot enega uradnih jezikov uporabljali, ob beneščini in hrvaščini, na dubrovniškem sodišču in v tamkajšnjem senatu še v 15. stoletju. Iz leta 1472 datira odlok raguzejskega senata s pozivom, da je treba v senatu uporabljati dalmatski jezik, v izvirniku *lingua latina ragusea* (Skubic 1988, 128).

6. Primeri revitalizacije ugaslih oz. usihajočih jezikov

Primeri že opuščenih jezikov, ki sta v zadnjih desetletjih vstopila v proces revitalizacije, očitno pod vplivom evropskih smernic jezikovne politike, torej v duhu detabuiziranja jezikovnih manjšin, sta keltska jezika kornijsščina in manščina. *Cornish* se je govoril na območju britanske grofije Kornovalije (*Cornwall*) in po uradnih podatkih izumrl že konec 18. stoletja, današnje oživljanje kornijske govornje besede se zdi potemtakem nekoliko izumetničeno. *Manx* (*Gaelic*) pa označuje avtohtone govore prebivalstva z otoka Man v Irskem morju (*The Isle of Man*). Slednji ni del Združenega kraljestva, od leta 1765 dalje namreč uživa status kronske odvisnosti pod britansko nadoblastjo³ z angleščino kot edinim uradnim jezikom. Zadnji govorec te keltske jezikovne variante, tesno sorodne irski in škotski gelščini, pa je umrl šele leta 1974. Odtlej do danes je minilo le dobrih 45 let, kar je prekratek časovni interval, da bi se lahko jezikovni sistem enostavno izbrišal iz spomina celotne starejše in srednje generacije njegovih rojenih govorcev. Poleg tega so ga v šole začeli uvajati že pred tem. Leta 1992 pa je bila z iniciativo revitalizacije ustanovljena posebna Enota za manški jezik. Leta 2009 je sicer Unescov *Atlas* manščino razglasil za izumrl jezik, kasneje pa so formulacijo spremenili v kritično ogrožen jezik, kar je predzadnja stopnja ogroženosti. Po podatkih uradnega poročila manške vlade je ob štetju prebivalstva leta 2011 2,27 % prebivalcev izjavilo, da govorijo manško (*Isle of Man CR* 2011, 27). Desetletje pred tem je bilo število nižje za 134 govorcev (*Isle of Man CR* 2001, 36). Podatki nam dajo misliti, da iskanje svoje izvorne identitete in potreba po izražanju unikatnosti svojega življenjskega sloga med prebivalstvom morda vendarle vzbujata težnjo k ponovnemu učenju jezika svojih prednikov. Po drugi strani pa se vprašamo, ali ne gre nemara le za ustvarjanje umetne komunikacije v »jeziku, ki ostaja zgolj iluzorni lesk ali folklorna preobleka«, kot so podobno dilemo na temo korziščine opisali Culioli idr. (1997, 13). V tem kontekstu se zdi sociolingvistična situacija prenekaterega MRJ vsaj delno primerljiva z mednarodnimi pomožnimi

3 Ozemlje upravljajo guverner – polkovnik, predsednik parlamenta, imenovanega Tynwald, predsednica vlade Združenega kraljestva in kraljica v funkciji t. i. manškega lorda.

oz. conskimi umetnimi jeziki, npr. esperantom, sloviem, medslovanščino, ki v praksi niso nikoli resnično zaživel, ali pa z oživljanjem latinskih govorov, ki jih sicer skozi stoletja do neke mere ohranja pri življenju Katoliška cerkev z liturgičnim obredjem. Slednja je na ta način v Vatikanski mestni državi, ob boku italijanščini, do današnjega dne obdržala status uradnega državnega jezika. Pravzaprav ima današnja latinščina legitimno pravico do uvrstitve med evropske MRJ.

7. Problem statusa mikrojezikov znotraj RS ter na obmejnih ozemljih med RS in njenimi sosdami

Kočevska nemščina, osamosvojeno južnobavarsko narečje na območju med Babnim poljem, Belo krajino in Novim mestom, je primer usihajočega mikrojezika, ki ga je na slovenska tla okoli leta 1330 prineslo nemško kmečko prebivalstvo na ukaz svojih fevdalnih gospodov. Število uporabnikov te kode je doseglo približno 28.000. Z ustanovitvijo Kraljevine SHS leta 1918 se je nanje zgrnil hud politični pritisk. Zategadelj so se v obdobju med obema vojnama množično izseljevali v ZDA. Leta 1941 so pretežni del Kočevarjev s posebnim nemško-italijanskim sporazumom preselili v Posavje in Obsotelje, kasneje pa v Avstrijo in Nemčijo. Le nekaj 100 govorcem je uspelo ostati na dolenski zemlji. Po besedah zgodovinarja Mihaela Petroviča »je bila le peščica privržena nacistični ideologiji [...], na drugi strani so bili izraziti nasprotniki nacizma, večina vmes pa je bila do politike nevtralna« (Škerl Kramberger 2018, 12). Po osvoboditvi je bila usoda mnogih tragična: bili so bodisi izgnani ali pa so našli smrt v jugoslovanskih povojnih taboriščih. Manj kot 1.000 Kočevarjev je povojno obdobje preživelo v Sloveniji, niso pa upali javno izpostavljeti svoje nemške identitete. Politika SFRJ jim je zavračala priznavanje kakršnih koli pravic, šele po osamosvojitvi Slovenije so potomci zdesetkane etnije začeli ustanavljati društva za ohranitev svoje kulturne dediščine, a še to jim je slovenska politika dovolila z nezaupanjem in oklevanjem. Kočevarščina, osamosvojeno nemško narečje, sorodno narečjem nemških jezikovnih otočkov v Kanalski dolini in furlanski Karniji, ni nikoli doživela standardizacije, saj podobno kot istroromunščina pisne oblike niti ne pozna. Po nekaterih šolskih poročilih z začetka 20. stoletja so se otroci Kočevarjev nemške pisave morali priučiti šele v tedanjih nemških šolah (Škerl Kramberger 2018, 14).

Prekmurščina predstavlja fenomen v preteklem obdobju priznanega knjižnega jezika, ki je kasneje zdrsnil na raven narečja. Od leta 1715 do konca prve svetovne vojne, torej do formiranja Kraljevine SHS, kar pomeni

dobrih 200 let, je uživala status uradnega jezika, standardiziranega na podlagi ravenskih in goriških govorov. Danes pa nekdanji prekmurski knjižni jezik velja za del najvzhodnejše slovenske narečne skupine, to je panonske. Spričo izgube statusa jezika in povratka k statusu narečja je prekmurski jezik kategoriziran kot eden spornih jezikov ali narečij oz. jezikov brez dorečenega statusa. Priznavanje statusa uradnega jezika prekmurščini je bilo očitno trn v peti vsem dosedanjim političnim sistemom, pod katerimi se je znašlo njeno govorno območje. Že od zgodnje faze njenega vzporednega razvoja z osrednjo, kranjsko, varianto slovenščine je prekmurščina slednji pravzaprav pomenila konkurenco, zato je so se je jugoslovanske oz. slovenske oblasti morale otresti. Ohranjajo pa jo cerkvene oblasti kot jezik evangeličanskega obredja tako v Prekmurju kot tudi v Porabju na Madžarskem. Vendar za razliko od npr. govorcev furlanščine, ki jim zakon dovoljuje vsestransko uporabo njihovega jezika, a tega ne znajo izkoristiti zaradi prenizke stopnje jezikovne zavesti ali jezikovne nečimrnosti,⁴ se prekmurski govorci niso predali apatiji, temveč zvesto gojijo lastno jezikovno tradicijo, s čimer izražajo naravno instinktivno pripadnost svoji ožji domovini in plavajo dalje s tokom njenih specifičnih šeg in običajev. Prekmurščina tako ohranja temeljno identitetno vlogo populacije v obmejnem prostoru med Slovenijo, Madžarsko in Hrvaško.

S povsem drugačno jezikovno atmosfero pa imamo opraviti pri drugem spornem jeziku oz. osamosvojenem slovenskem narečju, rezijanščini, ki se uporablja v Prekmurju in Železni županiji diametralno nasprotnem govornem območju. *Rozajanski langač* je deležen statusa MJ, vendar ne pod tem imenom, pač pa v okviru standardne slovenščine znotraj Videmske pokrajine, skupaj z nadiškimi in s terskimi govori. Število aktivnih govorcev tega usihajočega idioma je zreducirano na skrajni minimum, čeprav ga oživljajo s poučevanjem na tamkajšnji osnovni šoli in promocijo v obliki številnih projektov Kulturnega društva *Rozajanski Dum*. Pod močnim vplivom italijanske politike Rezijani še vedno zanikajo svoje slovenske korenine. Njihov odklonilen odnos do Slovencev, ki jih imenujejo *ti Buški*⁵, pa ostaja povezan z idealizirano podobo o svojem izvoru, z mitom o jeziku, izpeljanem iz ruščine. Dapit pravi celo, da »je oznaka slovenskosti zanje zastrašujoča« (2004, 38). Mit so ustvarili posamezni jezikoslovci, zlasti Baudoin De Courtenay, ki je kasneje priznal svojo zmoto, in Eric P. Hamp. Nizozemcu Hanu Steenwijku pa gre zahvala za tri temeljna dela za poznavanje rezijanščine: pravopis, slovnico in mali pravopisni slovar.

4 Termin, ki ga rad uporablja slovenist Stabej (2017, 24).

5 Standardno slovensko: prebivalci Bovškega.

8. Etnično-jezikovna trdnjava sredi Evrope

Baskovščina oziroma evskarščina je med MRJ unikat, čigar jezikovna area se razteza po severovzhodu Španije in jugozahodu Francije, med Biskajskim zalivom in gorsko verigo Pirenejev. *Euskara* najprej izstopa v genetskem pogledu, to se pravi po svojem predindoevropskem poreklu. Po zavrnitvi teorije vaskonskega substrata s strani večine filologov (Orešnik 2015, 35) in zaradi preskromnih dokazov o sorodnosti s kavkaškimi jeziki jezikoslovna veda glede poznavanja njenega izvora ostaja nemočna. Zagotovo je bila v tesnem sorodu z njim edinole izumrla antična akvitanščina. Uvrščamo jo torej med neuvrstljive jezike. O njeni edinstvenosti pa nas prepriča tudi dejstvo, da je kljub neizbežnemu absorbiranju posameznih jezikovnih prvin svoj izklesani sistem uspela obdržati v skoraj neokrnjeni obliki, torej ni zgolj preživela, ampak tudi podlegla minimalnim vplivom evropskega jezikovnega okolja. Za razumevanje sociolingvističnega položaja baskovščine je potrebno omeniti termin *fueros*, ki označuje listine, v srednjem veku dodeljene posameznim provincam in okrožjem kot zagotovilo popolne lokalne avtonomije v zameno za zvestobo kastiljskim in francoskim kraljem. V 19. stoletju pa je centralistična politika obeh monarhij, španske in francoske, Baske teh svoboščin oropala, kar je vzrok za stalne nadaljnje upore tega ljudstva proti obema državam, pod kateri spada. Očitno nikoli ne obnemorejo v boju za pravice, ki so jih uživali v srednjeveškem obdobju. Njihova vztrajna večstoletna borba za avtonomijo je naposled vendarle obrodila sadove: po temačnem obdobju Francovega režima, ki ga je pretresalo celo sežiganje knjig v baskovščini, je leta 1979 vstopila v španski šolski sistem, na vse stopnje izobraževanja, leta 1980 pa si je celo pridobila status drugega UJ na španski strani državne meje, to je v provincah Vizcaya, Guipúzcoa, Alaya in Navarra. Zasluge za končno priznanje pravic Baskom kot narodne in jezikovne manjšine v Španiji gredo na žalost v glavnem odmevnemu terorističnemu delovanju organizacije z akronimom ETA. Če so konzervativno špansko politiko prebudili šele tako skrajni ukrepi ljudstva, kot so teroristične akcije, pa trdovratna francoska politika Baskov v delu regije *La Nouvelle-Aquitaine* še do danes ni osrečila z vpisom baskovščine kot MJ v ustavo. Francosko jezikoslovje se v novejši dobi resda veliko posveča študiju RJ na ozemlju svoje države, francoska ustava pa kar se tiče kakršnega koli poskusa opredelitve njihovega uradnega statusa očitno ostaja nedotakljiva. Pa vendarle se je v francoskih šolah pouk v baskovščini zelo dobro uveljavil. Jezik je bil sicer poenoten in normiran že leta 1968, pod imenom *euskara batua*. Danes razvoj baskovske kulture in jezika še vedno predsta-

vlja trn v peti obema, španski in francoski politiki, toda vitalni proces jezika se odvija intenzivno, pravzaprav doživlja pravi preporod, čemur gotovo botruje tudi stabilnost njene norme. Na osnovi raziskav iz prejšnjega desetletja število govorcev evskarščine niha med 700.000 in milijon (Trobevšek Drobnak 2006, 33).

9. Primer laponščine in trdoživost nekaterih arhaičnih MRJ

Laponščina, uralskega porekla ter iz ugrofinske podskupine, je skupno ime za sklop jezikov, ki so po približni oceni materni jeziki nekaj nad 80.000 Laponcev ali Samov. Približno polovica je naseljenih na Norveškem, malo manj na Švedskem, manjše skupine pa na severu Finske in na ruskem polotoku Kola. Genetsko se razlikujejo od drugih ugrofinskih ljudstev in do svojega prihoda na današnja tla so verjetno uporabljali neugrofinski jezik (Trobevšek Drobnak 2006, 34–35). Na ozemljih, kjer živijo, so bili med letoma 1973 in 1993 ustanovljeni njihovi parlamenti kot predstavniška telesa, ki so jih priznale Republika Finska, Kraljevina Norveška in Kraljevina Švedska, Ruska federacija pa ne. Vpliv teh teles na vlade matičnih držav je sicer šibak. Na Finskem je laponščini uradno priznan status RJ, na Norveškem je deležna celo statusa drugega uradnega jezika, na Švedskem in v Rusiji pa uradnega statusa nima.

Pravi paradoks se kaže v trdoživosti kakšnega starinskega jezika, ki je preživel skozi dolgo dobo, toda zgolj v določeni funkciji. Mislimo na staro pravno francoščino (*Jersey Legal French*), normanskega izvora, poleg angleščine drugi uradni jezik Kanalskega otoka Jerseyja, kronske odvisnosti, ki pa formalno ni del Združenega kraljestva. Ne smemo je zamenjevati s paralelnim lokalnim mikrojezikom jerseyščino, prav tako normanskega, torej galoromanskega, izvora, pogosto poenostavljeno imenovanim *patois*. Raba tega srednjeveškega *moyen français*, iz obdobja invazije Normanov na Britansko otočje, je omejena le na strokovni register s področja sodstva in administracije. Ohranja se v obliki govorjene besede na sodišču kakor tudi v pisni rabi kot jezik pravnih aktov.

10. Boj za status znakovnih jezikov

Znakovni jeziki predstavljajo v današnji Evropi poseben tip MRJ, kajti vezani so zgolj na manjše skupine govorcev znotraj posameznih etnij: prebivalce s težavami s sluhom in z govorom ter posameznike, ki so s slednjimi v interakciji. Vsakemu govornemu jeziku odgovarja poseben znakovni je-

zik, kar pomeni, da se znotraj posameznih jezikovnih skupnosti razvijajo različni semiotični sistemi, ki imajo svojo slovnico (Širnik 2018). S problematiko znakovnih MRJ se je spoprijel Evropski parlament z dvema zaporednima resolucijama, prvo leta 1988 in drugo leta 1998. Na ta način je pozval države članice EU k vključevanju znakovnih jezikov v šolstvo in različne domene javnega življenja s ciljem preprečevanja diskriminacije. Nekatere države so se tematiki približale zelo sistematično in humano, drugod pa se je lotevajo počasneje. Avstrija, Finska in Portugalska so naredile zglede korak z vpisom svojih znakovnih jezikov v ustavo. Priznale so jim torej pravni status nacionalnih jezikov. Belgija, Danska, Nemčija, Grčija, Irska, Latvija, Norveška, Slovenija, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo so področje uredili s posebnimi zakonskimi akti. V Evropi beležimo preko 40 znakovnih jezikov (Širnik 2018). Nekatere države imajo 2 ali celo več znakovnih jezikov, npr. v Belgiji sta v rabi flamski in francoski znakovni jezik, v Švici se v skladu s tem, kateri je prvi uradni jezik kantona, uporabljajo 3: švicarsko-francoski, švicarsko-nemški in švicarsko-italijanski. Obstajajo tudi različni dialekti znakovnih jezikov (Širnik 2018, 3). Poleg znakovnih jezikov posameznih držav ali skupnosti pa obstaja tudi mednarodni znakovni jezik (*international sign*), analogno z angleščino kot globalno *linguo franco* med govornimi jeziki. Parlament RS je leta 2002 sprejel *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika* (ZUSZJ). Postopek umestitve slovenskega znakovnega jezika v ustavo RS je v pripravi. V nekaterih današnjih osnovnih šolah prvine znakovnega jezika eksperimentalno uvajajo tudi v učni proces slišočih otrok.

Zaključek

Raziskava dokazuje veliko heterogenost političnih statusov današnjih evropskih MRJ. Prenekateri izmed njih uživa status uradnega državnega jezika, prevladujejo pa tisti, ki jim doslej ni uspelo preseči statusa MJ ali RJ. Redki med njimi niso deležni nikakršnega uradnega statusa, temveč ostajajo bodisi na ravni družinske kode bodisi idioma, ohranjenega zgolj kot prvine kulturne dediščine. Razvidno je tudi, da status MRJ na ozemlju določene države ni pogojen z njenim političnim sistemom. Tipičen primer predstavljajo države, ki so po ustavni ureditvi republike, vendar ne priznavajo uradnega statusa manjšinskim nacijam in jezikom na svojih tleh. Takšna situacija je značilna za Grčijo, Bolgarijo ali Madžarsko. Zlasti izstopajoča je Francija, domovina revolucije, ki je s sloganom »svoboda, enakost, bratstvo« razsvetlila vso Evropo, njena ustava pa kot uradni jezik še ved-

no omenja edinole francoščino. Po drugi strani pa nekatere kraljevine, npr. Norveška ali Belgija, izkazujejo veliko večjo empatijo v odnosu do vprašanja jezikov svojih manjšin. Položaja jezika hegemon, torej najvišje plasiranega na hierarhični lestvici, ki velja za najprestižnejšega znotraj države, pa ne zaseda vedno makrojezik, včasih namreč to pozicijo prevzame tudi MRJ: npr. slovenščina postane na ozemlju RS jezik hegemon v odnosu do tod prisotne italijanščine, madžarščine ali romščine.

Viri in literatura

Objavljeni viri

Škerl Kramberger, U. 2019. »Nemškost Kočevarjev, 'Is ahou in ordnung?'« *Dnevnik Objektiv*, 8. december, 2018.

Literatura

Atlante De Agostini. 2017. *Calendario Atlante De Agostini 2017*. Novara: Istituto Geografico De Agostini.

Brown, K., ur. 2005. *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2. izdaja. Oxford: Elsevier.

Cisilino, W. 2001. *La tutela delle minoranze linguistiche: analisi della normativa statale e regionale, con particolare riguardo alla lingua friulana*. Videm: Consorzio Universitario del Friuli.

Crystal, D. 2000. *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.

Culioli, A. L., G.-X. Culioli, J.-D. Culioli in V.-S. Culioli. 1998. *Dictionnaire français-corse, corsu-francese*, 2. izdaja. Ajaccio: Éditions DCL.

Dapit, R. 2004. »Rezijanska identiteta med mitom in ideologijo.« *Slovenščina v šoli* 9 (3): 35–43.

Filipi, G. 2012. »Istroromunščina in Istroromuni.« V *Škrabčevi dnevi, 7. zbornik prispevkov s simpozija 2011*, ur. F. Marušić in R. Žaucer, 10–16. Nova Gorica: Univerza NG.

Hoyte-West, A. 2019. »On the Road to Linguistic Equality? Irish and Maltese as Official EU Languages.« *Discourses on Culture* 11: 99–111.

Matisoff, J. A. 1991. »Endangered Languages of Mainland Southeast Asia.« V *Endangered Languages*, ur. R. H. Robins in E. M. Uhlenbeck, 201–24. Oxford: Berg.

Orešnik, J. 2015. *Naravna skladnja*. Ljubljana: SAZU.

Skubic, M. 1982. *Uvod v romansko jezikoslovje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

- Skubic, M. 1988. *Romanski jeziki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Steenwijk, H. 1994. *Ortografia resiana / Tö jošt rozajanskë pisanjë*. Padova: CLEUP.
- Steenwijk, H. 1999. *Grammatica pratica resiana. Il sostantivo*. Padova: CLEUP.
- Steenwijk, H. 2005. *Mali bisidnik za tö jošt rozajanskë pisanjë / Piccolo dizionario ortografico resiano*. Padova: CLEUP.
- Stabej, M. 2017. *Naj gre za jezik*. Zagorje ob Savi: Založba Ocean.
- Širnik, S. 2018. *Učinkovitost zapomnitve informacij z uporabo slovenskega znakovnega jezika pri slišočih učencih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Trobevšek Drobnak, F. 2006. *O raznolikosti in spreminjanju jezikov*. Ljubljana: Znanstveno-raziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Spletni viri

- ARLeF: Agenzie Regionâl pe Lenghe Furlane. 2014. *Piano generale di politica linguistica per la lingua friulana di cui all'art. 25 della legge regionale 18 dicembre 2007, N. 29. La realtà sociolinguistica del Friuli*. https://arlef.it/app/uploads/bandi/PROPOSTA_PGPL_FINALE_DEF_2014.pdf.
- Ethnologue: Languages of the World. 2013a. »Faroese.« <https://www.ethnologue.com/language/fao>.
- Ethnologue: Languages of the World. 2013b. »Lithuanian.« <https://www.ethnologue.com/language/lit>.
- Ethnologue: Languages of the World. 2016. »Icelandic.« <https://www.ethnologue.com/language/ISL/%2A%2A%2AEDITION%2A%2A%2A>.
- Evropski parlament. 2013. »Ogroženi jeziki in jezikovna raznolikost v Evropski Uniji.« [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/jlin/2013/495851/POL-CULT_NT\(2013\)4958_1\(SUMO1\)SL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/jlin/2013/495851/POL-CULT_NT(2013)4958_1(SUMO1)SL.pdf).
- Isle of Man CR. 2001. *Isle of Man Census Report 2001: Volume 2*. <https://www.gov.im/media/207874/2001censusreportvolume2.pdf>.
- Isle of Man CR. 2011. *Isle of Man Census Report 2011*. https://www.gov.im/media/207882/census2011reportfinalresized_1_.pdf.
- Lingvopedia. 2020. »Estonian.« <https://lingvo.info/sl/lingvopedia/estonian..>
- Mapnall. 2020. »Korziščina.« http://www.mapnall.com/sl/language/Korzi%C5%A1%C4%8Dina_436.html.

UNESCO Atlas WLD 2017. 2017. UNESCO »Atlas of the World's Languages in Danger«. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/atlas-of-languages-in-dan-ger/>

Unesco.org. 2001. *Lesser Used Languages and the Law in Europe*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pfo000143789>.

Unesco Project AWLD 2011. 2011. UNESCO project »Atlas of the World's Languages in Danger«.

www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/aboutEndangeredLanguages-WV-EN-1.pdf

Okrajšava

G. d. Generalni direktorat za notranjo politiko pri Evropskem parlamentu

Summary

The status heterogeneity in lesser-spoken European languages, a mirror image of the diversity of language policies

Lesser-used languages (l.u.l.) in the European context create a real mosaic, showing considerable heterogeneity from the genetic point of view as well as in terms of the status they have obtained in the country(ies) where most of their users live. The status of each l.u.l. in a certain country reflects this country's language policy. Many l.u.l. enjoy the status of the official language of a country and simultaneously the status of one of the EU official languages. These are usually the majority languages spoken in smaller countries, e.g. Slovene. Yet, the prevailing subgroup consists of the languages with the status of a constitutional minority or regional language, e.g. Sardinian. In exceptional cases, e.g. Irish, the l.u.l. has the status of the first official language of a country, mostly as the symbol of people's identity. There are also l.u.l. without any status, evolving merely as spoken languages, e.g. Istro-Romanian. The sign languages, a subcategory of l.u.l., represent a new challenge for today's Europe.